

## Sosyalist planlama dosyası–sunuş

*Devrimci Marksizm*'in elinizdeki sayısından itibaren sosyalist planlama konulu “akar dosya” adını verdiğimiz bir sürekli dosya yayınlamaya başlıyoruz. Sosyalist planlama dosyamızda her sayıda **en az** bir veya iki yazıya yer vermeyi düşünüyoruz. Bunun yanı sıra, önümüzdeki dönemlerde yine aynı konuda konferans, atölye, sohbet vb. etkinlikler düzenlemek niyetindeyiz.

Dosyamızda hem 20. yüzyılın sosyalist inşa deneyimlerini değerlendiren (kimisi eski tarihli) incelemelere, hem de daha güncel çalışmalara ve geleceğe dönük özgün önerilere yer vereceğiz. Sadece kendi siyasal çizgimize yakın araştırmacıların yapıtlarını değil, bize uzak, hatta hasım olarak gördüğümüz akımlardan yazarların yazılarını da dikkate alacağız. Örneğin bundan otuz yıl kadar önce (1980’li yıllarda, yani Sovyetler Birliği henüz dağılmamışken) çokça tartışılmış olan, Alec Nove’un piyasa sosyalizmini savunan metinleri de dosyamızda yer bulacak.

Bunu yapmaktan maksadımız bizce geri (ve gerici) konumdaki yaklaşımların yaygınlaşmasına olanak sağlamak değil hiç kuşkusuz. Belirli bir teorik ciddiyet içeren yahut en azından eleştirmeye değer bulduğumuz ve en geniş anlamda sol içinde kabul edilebilecek çalışmalardan söz ediyoruz. Sosyalizme açıkça düşman olan Ludwig von Mises veya Friedrich von Hayek gibilerinin sözümona eleştirilerine *Devrimci Marksizm* dergisi kapalıdır. Meraklısı varsa başka yerden bulup okur. Biz daha ziyade, meseleyi dürüstçe düşünmek, tartışmak ve tarihin komünizme doğru akan hareketine katkı sunabilmek arzusundayız. Yeri gelmişken, “kapitalist planlama” denilebilecek, kapitalist devletlerin zaman zaman başvurduğu türden planların, dergimizde başka bağlamlarda tartışılabilir bir konu olmakla birlikte bu dosyamızın ilgi alanına girmediğini de belirtelim.

Sosyalist planlama konusu doğal olarak hem genel anlamıyla teorik

incelemeleri, hem pratiğin tarihini, hem de geçmiş deneyimlerden hareketle üretilen geleceğe dönük tasarımları içeriyor. Geçmişten bugüne, bugünden geleceğe uzanıyor. 20. yüzyılın sosyalist inşa girişimlerinin neden başarısız olduğunu tartışırken planlama boyutunu bir yana bırakmak kesinlikle eksik ve yanıltıcı olacaktır. Öte yandan, bu başarısızlıklardan dersler çıkarmak ve 21. yüzyıla damgasını vuracak olan yeni devrimlere hazırlanmak da tüm devrimci Marksistlerin görevidir. Bu anlamda dosyamız, salt geçmişin değerlendirilmesini değil, aynı zamanda geleceğe dönük kimi ilkelerin ve yöntemlerin belirlenmesini de amaçlıyor.

Sosyalizmin dünya çapındaki gerileme dönemi diyebileceğimiz kabaca 1980-2010 arası yıllarda, siyasal yenilgilere muazzam bir düşünsel yozlaşma eşlik etti. “Tarihin sonu”, “toplumun imkânsızlığı” gibi garabetler solda da kendisine dinleyici bulabildi. Müteveffa Ellen Wood’un “sınıftan kaçış” adını verdiği eğilim, kanserli bir hücre gibi sosyalist gövdeyi içeriden kemirdi. Kapitalizmin içine girdiği genel dünya bunalımı koşullarında bu durum yavaş yavaş değişmeye başladı, fakat son otuz-kırk yılın teorik ve pratik tahribatı da bir gerçek. Bu bakımdan, yeni devrimci kuşakların, her şeye “sıfırdan” başlamayacağımızı, geçmişte başımıza bela olmuş sorunlarla önümüzdeki dönemlerde de (belki kılık değiştirmiş şekillerde) mutlaka karşılaşacağımızı bilmelerinde fayda var. Dolayısıyla, bilinenleri yeniden keşfetmemek veya çözümü çoktan formüle edilmiş problemlerde boğulmamak için, Marksist teorinin yaratıcılığını ve siyasal-düşünsel birikimini yansıtan, eski tarihli olsa da içeriğiyle her çağa hitap edebilen yapıtlara sürekli dönmek gerekiyor. Önümüzdeki dönemler için stratejiler ve hedefler belirlerken, ayağımızı sağlam toprağa basmalı, devrimci Marksist geleneği tüm zenginliğiyle kucaklamalıyız.

Geçmişten gelen mirasımız devrimci Marksizmin avadanlığındaki teori, kavramlar, program ve yöntemlerle sınırlı da değil. Geri dönüp baktığımızda, Sovyetler Birliği’nde yaklaşık üç çeyrek yüzyıl, diğer işçi devletlerinde yaklaşık yarım yüzyıl boyunca uygulanmış bir planlama sistemi mevcut. İnsanlık, modern üretici güçlerin sadece özel mülkiyet ve piyasa temelinde yönetilebileceği yolundaki burjuva iddiasının pratikte inkârını neredeyse bütün 20. yüzyıl boyunca yaşadı. Sovyetler Birliği’nde üretim araçları üretimi alanında (yani *Kapital*’in İkinci Cildi’nin terimleriyle söyleyecek olursak birinci kesimde) farklı üretim dalları arasındaki ilişkiler piyasadan bütünüyle bağımsızlaştı. Fiyatlar sadece farklı üretim mallarının miktarlarının birer göstergesi haline geldi. Kaynak tahsisi, doğrudan girdi-çıkıtı ilişkilerine göre düzenlendi. İnsanlık, kendi ürettiği üretici güçleri piyasanın yarattığı meta fetişizminden, yani metaların (ve paranın) arasındaki ilişkilerin insanlar arasındaki ilişkileri yönettiği yabancılaşmış bir âlemde kurtarıp kendi bilinçli kontrolü altına geçirebileceğini fiilen kanıtlamaya başladı. Üstelik bunu henüz bilgisayar teknolojisinin sağladığı muazzam olanakların öncesinde ve en gelişmiş ülkelerde değil, başlangıçta sosyalist inşa için çok geri olup ileri

ülkeleri yakalamaya çalışan bir ülkede, Sovyetler Birliği'nde başardı. Bu deneyimin eksiklerinden ve başarısızlıklarından olduğu kadar, başarılarından, olumlu yanlarından, kısacası her türlü dersinden yararlanmamız mümkün ve gereklidir. Sermaye ilişkisinin ilga edilmiş olduğu toplumlara “kapitalizm” ya da “devlet kapitalizmi” diyerek sırt çeviren anlayış bizden uzak olsun! Sovyet toplumu ve diğerleri birer geçiş toplumu ve işçi devleti olarak kaldığı sürece ne yaşadıysa, o deneyim bizim için gelecek açısından ders çıkarılması gereken bir mirastır.

Elbette, neredeyse bir yüzyıla yakın süre modern üretici güçleri yöneten bu planlama, bu toplumlara musallat olan bürokrasinin damgasını yemiştir, onun hırslarının, çıkarlarının ve zaaflarının çarpıklıklarını yaşamıştır. Önemli olan bu deneyimlerden öğrenirken bürokrasinin yarattığı cürufun içinde saklanan cevhere erişebilmek, geçmişin deneyiminde ortaya çıkan sorunları giderecek yeni yöntemler yaratabilmektir. İşçi sınıfının iktidarı almasına kadar geçerli olan geçiş programını tamamlayan ve sınıfsız topluma kadar uzanacak olan sosyalist inşa programını oluşturmak, bugün, dün olduğundan çok daha kolaydır. Çünkü artık dünün deneyimlerinden ders çıkarma olanağımız vardır. Yaşanan boş yere yaşanmamıştır!

Marx ve Engels'in sosyalizme geçiş konusunda ayrıntılı planlar yapmadığı, gelişmenin ana hatlarını çizmekle yetindiği sık sık söylenir. Bunun nedeni sosyalizmin bilinemez olması değil, onların döneminde henüz maddi bir gerçeklik olarak ortaya çıkmamış olmasıdır. İşçi sınıfının ilk uzun soluklu iktidarı olan Sovyet deneyimi başladığında Lenin ve Trotskiy, Buharin ve Preobrajenskiy gibi önderler yollarını el yordamıyla bulmaya çalışıyorlardı. Onlara yol gösteren, işçi sınıfı ve (başta köylülük olmak üzere) müttefiklerinin sınıf çıkarları konusunda keskin bir bilincin ve bağlılığın dışında sadece teorik bazı görüşlerdi. Gerisi doğaçlama geliyordu. Bugün Ekim devriminden yüz yıl sonra, dünyanın üçte biri en az yarım yüzyıl boyunca kapitalist özel mülkiyet ve (ulusal ekonomi ölçeğinde) piyasadan kurtulmuş olarak yaşadktan sonra, yeni bir sosyalist devrimden sonra yine el yordamıyla yürümeye kalkışacak olanlara Marksist denemez! Marksist program “gözlerimizin önünde yaşanan süreci” geleceğe taşır. Sovyet deneyimi, olumlu ve olumsuz yanlarıyla bizim sosyalist inşa programımıza ışık tutacaktır.

Sözünü ettiğimiz genel gerileme döneminde sosyalist planlama konusunun dünya genelinde sosyalist aydınların gündeminden çıktığını, deyim yerindeyse rafa kalktığını görüyoruz. Sağın ideolojik hegemonyasının önemli bir parçasını planlamanın modası geçmiş ve hantal bir sistem olduğu, piyasanın alternatifinin bulunmadığı iddiası oluşturuyor. Buna göre piyasa, dinamik ve hassas niteliği nedeniyle vazgeçilemez bir olgu, hatta bazı militan yorumculara göre insanlığın en büyük başarılarından biri. Kuşkusuz bu iddialar apaçık çarpıtmalara ve yalanlara dayanıyor. Fakat bazı istisnalar dışında sosyalist aydınların piyasa/planlama tartışması konusunda neoliberal tezlere ve onların gölgesinde solda kökleşen sol liberal safsatalara doğru dürüst yanıtlar üretebildikleri de

söylenemez. Burjuva ideolojisinin saldırıları karşısında sosyalistlerin savunmaya çekilmeleri, planlama gibi kimi “netameli” konuları derinlemesine tartışmaktan uzak durmaları affedilmez bir yanlıştır. Aksine, sosyalist planlamanın piyasaya her bakımdan üstün olduğunu kanıtlarıyla göstermemiz ve bunu bıkip usanmadan gündemde tutmaya çalışmamız gerektiği kanısındayız.

Tartışmalarda vurgulanması gereken kritik bir nokta da sosyalist planlamanın salt “ekonomik” bir olgu olmanın ötesinde temelde bir üretim ilişkisi olarak kavranması gerektiğidir. Farklı bir üretim ilişkisi, ister istemez buna tekabül edecek farklı siyasal, ideolojik, toplumsal, kültürel üstyapıların oluşmasını beraberinde getirecektir. Bir başka deyişle, sosyalist planlama genel bir toplum vizyonundan soyutlanmak suretiyle tartışılmaz. Aslında tam aksine, planlama konusu geleceğin sosyalizmi üzerine düşünüp tartışma çabasına elverişli bir giriş noktası sağlar. Oysa günümüzde, özellikle Batılı Marksist çevrelerde sosyalizmin geleceği ve sorunları üretim ilişkileri bir yana bırakılarak tartışılıyor. Planlama salt teknik bir meseleymiş gibi, iktidarı aldığımızda zaten bir şekilde halledilecek tali bir sorunmuş gibi algılanıyor. İşin aslında, devrim sürecinde siyasal düzey gerçekten belirleyici önem taşımakla birlikte, siyasal başarı her şeyden önce kitleleri davaya çekebilme, ikna edebilme becerimize bağlı. Salt bu nedenle bile vaat ettiğimiz yeni tip üretim ilişkileri konusunda önce bizim netliğe kavuşmamız gerekiyor.

Bundan yüz yıl kadar önce, Sovyetler Birliği’nde hazırlanan ilk elektrifikasyon planı Lenin’i muazzam bir heyecana sevk etmişti. Yine, 1920’lerin ortalarında, genel bir ekonomik planın ön çalışması olarak kontrol rakamları hazırlandığında, Trotskiy büyük bir coşkuya kapılmıştı. Tarihte ilk kez olarak bütün bir toplumun üretim ilişkilerinin piyasanın zulmünden kurtarılarak bilinçli ve planlı şekilde düzenlenmesinin olanaklı hale gelmiş olması, her iki önder için de gurur duyulacak çok önemli başarılarıydı. Yüz yıl sonra bugün, elimizde çok daha fazla teknik olanak, veri ve deneyim birikimi varken, bu alanda daha ileri adımlar atmaya şimdiden hazırlıklı olmamızda fayda var.

Günümüzde, giderek derinleşen üçüncü büyük depresyon ortamında ve tüm dünyada yaygınlık kazanan faşizan eğilimler karşısında, “Ya Sosyalizm Ya Barbarlık!” sloganımızın bir hakikati ifade ettiğini geniş kitleler ve her şeyden önce de işçi sınıfı görmeye, anlamaya başlıyor. Kapitalizm çağı kapanacak, sosyalizm yeniden atağa kalkacak. İnsanlığın kapitalist üretim ilişkilerinden, piyasa musibetinden, paradan, sömürüden, faşizmden, savaştan, kısaca barbarlıktan kurtulmasının yolu planlamadan geçecek.